

Molnár Péter

Változó időtartamú analízis és elébe ugró gondoskodás. Lacan és Heidegger

A daseinanalízis a freudi analitikus gyakorlatból származik, de az ezzel való polémia mentén alkotja meg a maga új terápiás modelljét. Jelen írás ehhez a polémiahoz kapcsolódik, és arra tesz kísérletet, hogy a pszichoanalitikus elmélet és technika egy mozzanatát, amelyet a daseinanalízis elutasít, nevezetesen a *tudattalan spontaneitását* magában a daseinanalízis architektusában, a *Lét és idő*ben is kimutassa. Hipotézisem szerint az a teória, amellyel a Freudhoz visszatérő Jacques Lacan indokolja az általa alkalmazott *változó időtartamú analízisek* szükségességét, sok rokon vonást mutat azzal, ahogyan Heidegger a *Lét és idő* 55., 56. és 57. paragrafusában a lelkiismeret jelenségét tárgyalja. Ezért a daseinanalízis főbb jegyei, majd a lacani technika rövid bemutatása után arra teszek kísérletet, hogy az említett heideggeri paragrafusokat a tudattalan spontaneitásának perspektívájából olvassam.

1

A daseinanalízis mint terápiás gyakorlat a heideggeri filozófia „lélektani” alkalmazásának tekinthető. Noha Heidegger fenomenológiai meglátásokra épülő gondolatait eredetileg nem tekintette egy terápiás technika alapjainak, néhány tanítványának, akik korábban kapcsolatba kerültek a pszichoanalízis praxisával, elkerülhetetlennek tűnt a freudi és jungiánus tanok, illetve a heideggeri filozófia párhuzamba állítása, egyféle szintézise. A daseinanalízis előfutárának Ludwig Binswanger számít, aki a *Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins* (1942) című könyvében megkísérli, hogy az addigi elsősorban természettudományos megalapozású pszichopatológiát a husserli és heideggeri paradigma elemeivel írja le. Igazi analízissé azonban Medard Boss munkásságában válik, aki Heideggerrel folyamatosan egyeztetve dolgozza ki a daseinanalitikus technika elméleti és gyakorlati részleteit. A daseinanalitikus horizontot ezúttal Gion Condrau, a daseinanalízis nemrég elhunyt művelője, Medard Boss munkatársának *Freud és Heidegger. Daseinanalitikus neurózistan és pszichoterápia* című könyve alapján vázoljuk fel.¹

Molnár Péter (1979) – doktorandus, BBTE, Kolozsvár; némettanár, Apáczai Csere János Líceum, Kolozsvár, pe_mol@yahoo.de

¹ Gion Condrau: *Freud és Heidegger. Daseinanalitikus neurózistan és pszichoterápia*. Bp. 2013.

A *Lét és időben* szó van a *Dasein* nem autentikus létmódjairól, a fecsegésről, a kíváncsiságról, a kétértelműségről, olyan, Heidegger által hanyatlónak minősített móduszokról, amelyek a létfeledtségben élő embert jellemzik. Ez képezi a daseinanalízis kiindulópontját: nem volna-e lehetséges egy terápiára emlékeztető praxis segítségével a világba való belevesztett létezőt saját létmegértéséhez visszavezetni? Ennek megfelelően tehát a daseinanalízis egy olyan analitikus ülés megtervezését tűzte ki célul, amely megtartja a Freud által alkalmazott analitikus alaphelyzetet, azaz a terapeuta és páciens beszélgetését, de szakít a freudi fogalmi apparátussal, és az analízis során megélt tapasztalatot heideggeri terminusokkal írja le. Így például a daseinanalízis nem alkalmazza az áttétel, a tudattalan, az Ödipusz-komplexus, életösztön-halálösztön stb. jól ismert freudi fogalmait, nem ad metapszichológiai értelmezéseket a páciensnek az analitikus ülés során. Sokkal inkább egy olyan interszubbjektív viszony létrehozásáról van szó, amelybe a résztvevők a heideggeri értelemben vett „létre való nyitottság” móduszában lépnek be. A neurózis bezárkózást jelent, a terápia célja pedig az lesz, hogy a páciens lelki diszpozícióját saját léteire való nyitottságra hangolja. De ez csak azért lehetséges, mert „világunk dolgai és ember-társaink közvetlenül megszólítanak bennünket, feltéve, hogy nyitottak vagyunk feléjük”.²

A nyitottság egzisztenciáléja, a Lét/önmagunk nyitottságára való ráhangoltság tehát azok a fő megfogalmazások, amelyeket a daseinanalízis alkalmaz. A daseinanalízis, úgy tűnik, hogy a nyitottság/zártság dichotómiájának hangoztatásával szeretné felülírni azt, amit a Freud fő felfedezésének szokás tartani, a tudattalant. Az álomfejtés során, ha az egyén például kígyóval álmodik, a freudiánus elemző számára nyilvánvaló, hogy a kép szexuális tartalmú, és fallikus jelképnek tekintendő. A jungiánusok számára ugyanez a kígyó egy mitológémt jelent, egy ősi, a kollektív tudattalantól származó archetípus felébredését, amelynek arra kell sarkallnia a páciens, hogy elindítsa magában az úgynevezett individuációs folyamatot. Ezzel szemben a daseinanalitikus analitikus elutasítja a kép mögöttes tartalmát, és úgymond csakis magát a képet, az álom manifeszt tartalmát tekinti mérvadónak:

„A kígyó egy állat, amely ösztönösen, kiszámíthatatlanul mozog, földhöz vagy vízhez kötött, és az emberek számára animális teremtményt jelent. Számos ember ezzel a teremtménnyel szemben negatív viszonyban áll, fél vagy undorodik tőle. [...] Daseinanalitikus értelemben az értelmezés nem más, mint egy tény – jelen esetben az élőlénytől való félelem tényének – megvilágítása.”³

Nem szükséges tehát mögöttes tartalmakat keresni az álmokban és általában a tünetekben. Condrau szerint ugyanis ilyenkor elég, ha arra utaljuk magunkat, ami megmutatkozik, felviláglik, mert ez már hordozza egy jelenség igazságát.

A tudattalant mint a klasszikus pszichoanalízis magyarázó elvét (a tünetek, álmok értelmének mögöttes tartalmát) a daseinanalízis olyan esetekben is kritikával érinti, amikor a tudattalan fő jellegzetessége, a váratlanság, a hirtelenség kerül szóba, amelyet Condrau a *spontaneitás* gyűjtőfogalma alatt tárgyal. Valóban, Freud szerint a tudattalan nem folyamatosan mutatkozik meg előttünk, hanem hirtelen nyílik meg, majd azonnal be is zárul. Freud erre a tudattalan megnyilvánulásainak – az álom, a vicc és az elszólások/elvétések – vizsgálata alapján jut.⁴ Ezek olyan jelenségek, amelyek villanásszerű hirtelenséggel, zavaros, futó benyomások formájában

² Uo. 129.

³ Uo. 131.

⁴ Lásd erről Freud (ha a Breuerrel közösen írt hisztériatanulmányokat nem számítjuk) első három nagy művét: *Álomfejtés* (1900), *A vicc és viszonya a tudattalanhoz* (1905), *A mindennapi élet pszichopatológiája* (1901).

jelentkeznek: a vicc csattanója, a nyomában feltörő kacagás, egy váratlanul rosszul írt szó, egy váratlanul elfelejtett név, egy leejtett kulcs, egy „futó” álomkép. De Condrau számára ezek a freudi tanulságok nem képezhetik a pszichoterápia alapját, és egy klasszikus orientációjú pszichológus, Franz Heigl példáján vezeti be a tudattalan spontaneitásának kritikáját. Heigl állítólag közel jut a daseinanalitikus felismerésekhez, mivel elfogadja az analitikus helyzetet mint interszjektív kapcsolatot, de Heigl „bosszantó”⁵ tévedése mégis az, hogy egyféle *spontaneitást* igényel ebben a kapcsolatban: a terápia „nem csupán a páciens pozitív indulatáttételén nyugszik, hanem azon is, hogy az analitikus egy valódi, spontán kapcsolat lehetőségét kínálja fel”.⁶ Ez a spontaneitás felrázza a páciens, sokkhatásnak teszi ki azáltal, hogy váratlanul addig elfojtott tudattalan tartalmakat mutat fel, s így szembesíti saját idegennek érzett belső valóságával. Condrau elutasítja ezt az értelmezést, mert a terápiában létrejövő kapcsolatot a tudattalan felől értelmezni valójában annyit jelent, mint *kauzalitásra* hivatkozni: ez a szemlélet a páciens világhoz való viszonyának jellemzőit nem saját világban-való-létére, nem a terápia „itt és most”-jára vonatkoztatja, hanem valami *másra*, azaz egy tudattalan készletésre vezeti vissza. A zollikoni szemináriumokban Heidegger is pontosan emiatt illeti kritikával a freudi pszichoanalízist: a pszichoanalízis, akárcsak a természettudományok, mindig valamilyen kauzális logika mentén működik, és alapvetően determinisztikus gondolkodás.⁷

Az továbbra is kérdés marad, hogy mit gondoljunk a tudattalanról a fenti kritikák után. Ami a tudattalant mint mögöttes tartalom elvetését illeti, épp a fenti Condrau-idézetnek a példáján is láthatjuk, hogy adott esetben nagyon kérdéses lehet, hogy mit tekintünk mögöttes tartalomnak, és mit tekintünk olyan értelmezésnek, amely semmi idegent nem ad hozzá az értelmezett dologhoz, csupán annak – itt nyilván fenomenológiai értelemben vett – „megvilágítása”, azaz annak a felmutatása, ami előttünk megmutatkozik. Hiszen vajon az a tény, hogy egy álomban látott kígyót az animalitás és az ettől való félelem absztrakt fogalma alá rendelünk, nem jelent-e már eleve legalább olyan mértékű erőszakos beavatkozást az álomkép fenoménjének besorolását illetően, mint a tudattalan kategóriáinak freudi és jungi alkalmazása? Ami a tudattalan spontaneitását illeti, a kérdés az, hogy ha a tudattalan spontaneitása mellett érvelünk, akkor ez szükségszerűen vonja-e maga után azt, hogy determinisztikus módon gondolkodunk, mint ahogyan azt Condrau sugallja.

Mielőtt megvizsgálánk, hogy mi a szerepe a *Lét és időben* a váratlanságnak és hirtelenségnek, előbb azt mutatjuk be, hogyan alkalmazza az aspektust a freudi terápia másik megújítója, Jacques Lacan.

2

Lacan vezeti be a *változó időtartamú üléseket* a terápiába.⁸ A lacani pszichoanalízis nem tartja magát a klasszikus, Freud által bevezetett egyórás (vagy ötvenperces) időtartamhoz,

⁵ Condrau: *i.m.* 128.

⁶ Franz Heigl. Idézi Condrau: *i.m.* 128.

⁷ Martin Heidegger: *Freudről és a pszichoterápiáról*. = *Filozófusok Freudről és a pszichoanalízisről*. Bp. 1993. 48.

⁸ A változó időtartamú ülésekről lásd Bruce Fink: *A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis*. London, Massachussets 1997. 11–28.

hanem ennél hosszabb vagy éppenséggel rövidebb, akár pár perces üléseket is jelenthet. Ezt a technikai újítást a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület botrányosnak és elfogadhatatlannak tartotta, nem utolsósorban ez a nézeteltérés vezetett Lacan és követőinek kiválásához az egyesületből.

De Lacan pontosan a spontaneitás analízisbe való bevezetésével érvelt az újítás mellett. Az ülés váratlan megszakítása azt garantálja, hogy a páciens nem süllyed bele történeteinek kényelmes elmesélésébe. Mivel nem tudja, mennyi ideje van hátra az órából, a páciensnek nincs alkalma „készülni” mondanivalójával, nem tervezheti el előre az ülés folyamatát. Az eltervezés a páciens ellenállását erősíti, egy eltervezett beszédből ugyanis pontosan azt lehet kihagyni, amiről a páciens a legkevésbé beszélné, de ami valószínűleg a leginkább nyomasztja, ami a tünetegyüttesét okozó tudattalan tartalom központi magjával áll kapcsolatban. Ha egy páciens az analitikus szerződés⁹ értelmében megígéri, hogy beszámol éjjeli álmairól, és ehhez kapcsolódóan szabadon asszociál, akkor legfontosabb asszociációit valószínűleg addigra tartogatja, amikor az óra „épp” véget ér, s így „sajnos” már nem kerülhet sor arra, hogy megossza azokat az analitikussal. A kiszámíthatóság, a „megírt beszéd” továbbá ahhoz is hozzájárul, hogy a páciens nyelvi megnyilatkozásai híjával legyenek az élő, spontán beszéd apró hibáinak, azaz éppen a tudattalan megnyílásának jelenségei, az elszólások, szótévesztések, váratlan lapszusok és asszociációk felbukkanásának lehetősége minimálisra csökken.

Az analitikus ülések e Lacan által bevezetett kiszámíthatatlansága tehát pontosan azt célozza meg, hogy kijátssza az egyén ellenállását, hogy minél több spontán jelenség megmutatkozásának adja meg az esélyt, és hogy ennek következtében minél több tudattalan anyag váljon ismerté.

A változó időtartamú ülésnek van azonban egy másik szerepe is. Lacan szerint nagyon fontos az a bizonyos pillanat, amikor az ülés megszakad. Nem arról van szó ugyanis, hogy a lacani analitikus tetszőlegesen szakítja meg az ülést, pusztán csak az előbb említett kiszámíthatatlanság fenntartásáról. A megszakítás pillanata mindig a páciens beszédének döntő szakaszában történik, amikor olyasmit mond, talán önmaga számára is észrevétlenül, ami élettörténete szempontjából jelentős. A terapeuták általános tapasztalata, hogy – legalábbis beszédesebb – pácienseik nem kímélik őket életük legkülönbözőbb részleteitől, de azokat a részleteket, amelyek neurozissukkal közelebbi kapcsolatban állnak, elhallgatják, vagy csak észrevételül szövik bele beszámolóikba. Az ülést Lacan szerint akkor kell megállítani, amikor a páciens beszédfolyamából olyan elem bukkan fel, amely ezekre a részletekre vonatkozik. Ily módon ez a talán nem annyira fontosnak tartott részlet sokkal inkább felhívja magára a páciens figyelmét, hiszen története most ennél „akadt meg”, és azt a benyomást kelti, mintha erre „lenne kihegyezve”. Lacan ezt a páciens diskurzusa *újrapözpontozásának* nevezi. A váratlan megszakítások ugyanis úgy funkcionálnak, mint vesszők, pontok, különböző írásjelek, melyek új helyre kerülnek a szövegben, s így képesek annak teljesen új értelmet adni.¹⁰

Természetesen a változó időtartamú ülések alkalmazása nem merev doktrína. Nem arról van szó, hogy minden esetben alkalmazni kell, hanem csakis akkor, amikor az analitikus és páciens közötti viszony bizalmassá vált, s amikor az analitikus úgy látja, hogy a páciens már

⁹ Az analitikus szerződésben az analízisben részt vevő egyén kötelezi magát arra, hogy minden felmerülő asszociációt, gondolatot maradéktalanul közöl az analitikussal.

¹⁰ Vö. Jacques Lacan: *Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse*. = Uő: *Écrits*. Paris 1966. 237–323.

nem szorong attól, hogy az ülés bármikor félbeszakadhat, hanem elfogadja e megszakítások létjogosultságát. Ugyanakkor az analitikusnak is hosszú időre van szüksége ahhoz, hogy megtanulja felismerni, melyek azok a mozzanatok, amelyek rejtetten hangsúlyosak a páciens diskurzusában. Ezt a rejtettséget pedig, nevezzük tudattalannak freudi nyelvezetben vagy a Lét elrejttségének heideggeri kifejezéssel, úgy tűnik, minden – legalábbis neurotikusokat érintő – terápiába magával viszi a páciens.

3

A terápiás helyzet spontaneitásának kérdése azért is fontos, mert – noha Condrau szerint inkább a pszichoanalízis vallja magáénak, és amint azt a fenti lacani példán láthattuk, ezt radikális módszerekkel valósítja meg – úgy tűnik, a megszakítás, a váratlanság mozzanata nemcsak a pszichoanalízis, hanem a heideggeri filozófiának is része –, s ily módon akár a daseinanalízisnek is része lehetne. Itt mindenekelőtt a *lelkiismeret* fogalmára gondolhatunk, úgy, ahogyan azt Heidegger a *Lét és idő* 55., 56. és 57. paragrafusában kifejti. Condrau is ezekre a paragrafusokra építi könyve lelkiismeretről szóló fejezetét. Ennek megfelelően megkülönbözteti a *tulajdonképpeni* lelkiismeretet a *nem tulajdonképpeni* lelkiismerettől.¹¹ Általánosan értve, a lelkiismeret fogalmához a bűnösség kapcsolódik, a nem tulajdonképpeni lelkiismeret esetében azonban mindig egy konkrét „kéznél levő”, ontikus létező miatti büntudatról kell beszélnünk. Ez a fajta rossz lelkiismeret az embert a mások által sugallt erkölcsi normák sokaságára utalja, amelyek értelmében az ember könnyen bűnössé válhat, amennyiben nem veti alá magát ezek parancsolatainak. A pszichoanalízis ezt a jelenséget nevezi a szülők, nevelők, példaképek belsővé tételének, normáikkal való azonosulásnak, amely végül a neurotikus büntudatot eredményezi: a neurotikus lelkiismereti problémái, bűnézete mindig egy Másikkal, más morális ideálokkal való belső összemérés miatt alakul ki, mivel az egyén soha nem látja magát elég jónak példaképéhez viszonyítva.

A tulajdonképpeni lelkiismeret azonban nem a bűnézéssel, hanem a büntudattal áll kapcsolatban. A büntudat valójában mindig egy másra-utalság viszonyára utal. Ez a lelkiismeret csak magára az egzisztenciális *bűnre* és az ettől való egzisztenciális *szorongásra* vonatkozik, és mint felhívás Heidegger szerint valójában a szabadságra való felhívás. Az ember, ha bűnös („schuldig”), akkor csak saját jelenvalótlétének az adósa („schuldig”), és nem egy konkrét, kéznél levő eszmének. Tulajdonképpeni lelkiismerete, a „bűnössége” mindig saját léte lehetőségére, autentikusságának megvalósítására szólítja fel. Ezt Heidegger *Selbstseinkönnen*-nek, önmaga-lenni-tudásnak nevezi. Ezt a heideggeri fogalmat nehéz meghatározni, mert elsősorban negatív definíciók (nem szétszórtság, önállótlanág), tautologikus definíciók (tulajdonképpeniség) veszi körül. Mindazonáltal az Önmaga (*Selbst*) pozitív definíciója az *elhatározottság* (*Entschlossenheit*) bevonásával mégis megadható valamilyen mértékben: „Az Önmaga elhatározottsága a szétszórtság nem állandóságával (önállótlanágával) szemben önmagában *kiterjedt állandóság*, amelyekben a jelenvalótlét mint sors a születést és halált, valamint ezek »közöttjét« tulajdon egzisztenciájába »bevonva« tartja...”¹²

¹¹ Condrau: *i.m.* 84.

¹² Martin Heidegger: *Lét és idő*. Bp. 2001. 448.

Az Önmaga tehát olyan létező, ami elismeri és elfogadja (tudásába bevonja) önmaga sorsát és végességét (születés és halál közötti létét), s ez egyféle tartást (állandóságot) ad önmagának. Az Önmaga azért lesz autentikus létmód, a lenni-tudás azért valósulhat meg, mert az ember elfogadta önmaga és mások halálának tényét, a halál-fele-való-létet.

De Heidegger számára egyértelmű, és a terápiába előforduló esetek ismeretében is belátható, hogy az emberek nem ebben a létmódban léteznek, hogy inkább a jelenvalólét „hanyatlásban” levő módusai jellemzőek rájuk, azaz olyan állapotok, amelyekben a halál ténye, a születés és halál közötti lét belátása, a „hátborzongató otthontalanság” (*Unheimlichkeit*) ténye el van felejtve. Heidegger ezt az *akárki* (*das Man*) létmódjának nevezi, egy olyan általános létmódnak, amelyben az ember, ahelyett, hogy Önmaga lenne, inkább a környezete világról alkotott közvélekedéseiben vész el: „Beleveszve az akárki nyilvánosságába és fecsegésébe, az akárki-önmagára hallgatva *nem hallja meg* saját Önmagát.”¹³ A fecsegésben nem a jelenvalólét nyitottságára helyeződik a hangsúly, hanem egyféle feloldódás a mások által hangoztatott beszédben, nem elhatározottság és vállalás, hanem a felelősség kérdésének mellőzése. Mármost az egzisztenciális, autentikus lelkiismeret az a tényező, amely a jelenvalólétet ebből az elvesztettségéből a bűn és szorongás módján *visszahívja*. Ez a „hang” arra szólítja fel az embert, hogy Önmaga legyen.

Tanulságos megvizsgálni, hogy mi is jellemzi ezt a sajátos hangot, már csak azért is, mert ezen a ponton fedezhetjük fel a hasonlóságokat a fentebb tárgyalt lacani analízis váratlanságmozzanatával.

Először is Heidegger szerint ahhoz, hogy a lelkiismeret hangja érvényesüljön, a környezet fecsegésére való odahallgatásnak meg kell szűnnie: „Az ilyen *megszakítás* lehetősége a közvetítés nélküli felhívottságban rejlik.”¹⁴ A fecsegésben is természetesen az ember létéről esik szó, de egy áttételes nyelvezetben, kétértelműen, inkább kíváncsiskodva, mint a megértés szándékával, hogy így az ember saját létének kérdését önmagától eltávolítva szemlélhesse, és azt gondolhassa, hogy ez nem rá vonatkozik. A lelkiismeret ezt a közvetettséget számolja fel, „szakítja meg”. Ehhez a megszakításhoz szorosan hozzátartozik a *mellőzés* is: „A felhívás *mellőzi* a jelenvalólétet abban a formájában, ahogyan őt mások és önmaga értik.”¹⁵ A lelkiismeret tehát nem foglalkozik azzal, ami az Önmaga számára lényegtelen: „A hívás minden ilyesmit *átugrik és szétszór*, hogy egyesgyedül az Önmagát hívja fel”,¹⁶ s ezzel egyúttal megfosztja az akárkit „menedéktől és rejtektől”.

Csakis ez a menedéktől való megszakítás mint megfosztás teszi lehetővé a hátborzongatóan otthontalan érzés felébresztését. A heideggeri nyelvezet is radikalizálódik ezen a ponton, kifejezései a lelkiismeret működésének még nagyobb mértékű spontaneitását, hirtelenségét és váratlanságát fejezik ki: „A hívás feltárási tendenciájában benne van a *lökés*, a *kimozdító felrázás* mozzanata.”¹⁷ Bár ez a hívás soha nem egy konkrét tartalommal rendelkező mondat, mögötte „lehetetlen meg nem látni a hívás biztos *becsapódási irányát*”,¹⁸ azaz a lelkiismeret mindig egyenes módon, a maga hirtelenségével és visszautasíthatatlan radikalitásával szakítja ki az

¹³ Uo. 314.

¹⁴ Uo. (Kiemelés tőlem – M.P.)

¹⁵ Uo. 317. (Kiemelés tőlem – M.P.)

¹⁶ Uo. 314. (Kiemelés tőlem – M.P.)

¹⁷ Uo. 315. (Kiemelés tőlem – M.P.)

¹⁸ Uo. 318. (Kiemelés tőlem – M.P.)

embert a mindennapokból, egészen addig, hogy „a hátborzongató otthontalanság *üldözőbe veszi* a jelenvalólétet, és *fenyegeti* önmagáról megfélelmező elveszettségét”.¹⁹

4

A fentiekben tehát azokat a kifejezéseket gyűjtöttük össze, amelyek révén Heidegger a lelkiismeret fellépését jellemzi: *megszakítás*, a lényegtelen fecsegés *mellőzése*, az ezen való *átugrás*, a fecsegés *szétszórása*, a váratlan *lökés*, *felrázás* a kényelemből, a lelkiismeret *becsapódása*, esetenként *üldözése és fenyegetése*.

Valójában nem lehetne-e írni ezekkel a szavakkal a váltakozó időtartamú analízist is? Az analízisben maga az analitikus az, aki a lelkiismeret funkcióját ellátja. Nem engedí, hogy a páciens elmerüljön saját történetei végtelen sorában, amelyek védekező pajzsként takarják el őt tudattalanja elől. De a változó időtartamú analitikus ülés előtérbe állítja a következő kérdést is: mennyi időm van még hátra? Hiszen azon túl, hogy ez konkrétan az ülés idejére vonatkozik, kiterjeszhető egzisztenciálisan is, a halál-felé-való-lét kérdése felé. Az egyén e kiszámíthatatlanság tapasztalatának következtében rádöbben az idő végességének tényére. Ez a tény pedig váratlanul érinti, „becsapódik” a páciens tudatába, s így önmaga végességét is nem valamilyen fokozatos tanulás, képzés, ismeretanyag felhalmozódása révén érti meg, hanem „egy csapásra”. De ez a becsapódás valójában ellátja az váltakozó ütemű üléseknek azt a funkcióját is, hogy olyan pillanatban történjen meg, amikor a páciens olyasmit mond, ami számára lényeges, de amelyet abban a pillanatban nem akar elismerni. Ez összefügg a lelkiismeret *visszahívó* jellegével: a páciens beszédének ilyen jellegű *újra*központosásával és *átritimizálásával* fény derül arra, amit a páciens valójában mondani akart, de fecsegésével és ellenállásának különböző fogásaival elrejtett.

A spontaneitás egyféle elismerését adja maga Condrau is akkor, amikor a daseinanalitikus technika típusait tárgyalja, és Heidegger nyomán kétféleképpen, *beugró* (*einspringen*) és *elébe ugró* (*vorausspringen*) gondoskodásnak nevezi.²⁰ A mindenkori analitikus első körben egy spontán gesztust, egy ugrást tesz annak érdekében, hogy a páciens viszonyulását megváltoztassa. A beugrás átveszi a páciensről a gondot, az Önmaga megértésének feladatát, ezért a helyzetben felszabaduló szorongás feloldódik a páciensnek abban a tudatában, hogy gondjának megoldását az analitikus garantálja. Az *elébe ugró* viszonyulás azonban visszahelyezi a gondot a páciensre, de úgy, hogy *eléje* helyezi, oly módon, hogy már nem fordulhat el tőle, nem fordíthat neki hátat, s így be és el kell ismernie valamit önmagából, ami Heidegger szerint mindig összefügg a végességgel. Ez a felismerés, akár egy megszakított ülés során jön létre, akár úgy tapasztaljuk meg, mint a lelkiismeret becsapódását, mindig azonnali és katartikus.

Kétségtelen, hogy a két analízis közötti párhuzamnak valahol véget kell érnie. Hiszen a két technika végpontja, egyfelől a heideggeri Önmaga autenticitása, másfelől pedig a tudattalan között természetesen már nem beszélhetünk egyértelmű átfedésről. A freudi-lacani tudattalan nem valamilyen autenticitás letéteményese, nem tart igényt egy arra fennkölt igazságra, amit Heidegger *Létnek* nevez. A tudattalan mindig valamilyen vágy, valamilyen Másikhoz

¹⁹ Uo. 322.

²⁰ Condrau: *i.m.* 36.

kapcsolható igény kinyilvánítása, egyféle magunkban folytatott, akaratlan, el nem ismert párbeszéd a Másikkal. Úgy tűnik azonban, legyen szó a heideggeri Önmagáról vagy a freudi tudatalanról, mindkettő gyakran folyamodik a spontán megnyilatkozás módjához.

The Sessions of Variable Duration and the Care that Leaps Ahead. Lacan and Heidegger

Keywords: psychoanalysis, sessions of variable duration, conscience, care, unconscious

In this paper I will demonstrate that the psychoanalytic notion of the “spontaneity of the unconscious”, notion that is much debated in the theory of the Daseinanalysis therapy, is actually contained already in the arhitext of that theory, namely in Heidegger’s *Being and Time*. According to my hypothesis, the theory of Jacques Lacan, through which he justifies the use of technique of the so called *sessions of variable duration*, has much in common with the mode in which Heidegger treats the phenomenon of *conscience* in the paragraphs 55, 56 and 57 in *Being and Time*.